

Henryk Bułhak

Nierozpoznane wydanie "Historii o św. Józefie..." z oficyny Hieronima Wiatora (w zbiorach Biblioteki Kórnickiej)

Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej 27, 91-93

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HENRYK BUŁHAK

**NIEROZPOZNANE WYDANIE *HISTORII O ŚW. JÓZEFIE...*
Z OFICYNY HIERONIMA WIETORA
(W ZBIORACH BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ)**

Opis *Historii o św. Józefie Patriarsze Starego Zakonu*, krakowskiego druku Hieronima Wietora z 1530 r., znajdujemy już u Jerzego Samuela Bandtkiego wraz z opisem drzeworytu na karcie tytułowej, który ma przedstawiać popiersie św. Józefa. Bandtkie posłużył się przy tym egzemplarzem Biblioteki Jagiellońskiej¹.

Z kolei bibliografia Teodora Wierzbowskiego przyniosła odpis tytułu dziełka z zachowaniem szczegółów pisowni i ortografii oraz zaznaczeniem dzielenia wierszy (nie do końca dokładnym!). Odpis dokonany został z pewnością na podstawie tego samego kompletnego egzemplarza Biblioteki Jagiellońskiej. Jednocześnie Wierzbowski odnotował istnienie drugiego egzemplarza *Historii* w Bibliotece Kórnickiej².

Karol Estreicher powtórzył opis Bandtkiego włącznie z opisem drzeworytu i wymienił te same co Wierzbowski egzemplarze druku³. Zgoła zaskakujący okazał się opis *Historii* Kazimierza Piekarskiego w katalogu poloników XVI wieku Biblioteki Kórnickiej⁴. Wybitny badacz w notatce bibliograficznej nie tylko nie zaznaczył defektu egzemplarza (brak m. in. kolofonu), ale dane wydawnicze figurujące – dodajmy – w jedynym egzemplarzu Biblioteki Jagiellońskiej, przypisał egzemplarzowi kórnickiemu bez ujęcia ich w nawiasie kwadratowym. Możemy przyjąć zatem dwie możliwości: albo Piekarski opisując egzemplarz kórnicki zawierał Wierzbowskiemu i Estreicherowi, albo sięgnął pamięcią do egzemplarza Biblioteki Jagiellońskiej, który własnoręcznie wpisywał do inwentarza Biblioteki, a którego kartę tytułową mógł zapamiętać jako identyczną z kartą trzymanego przed oczyma egzemplarza kórnickiego.

---

¹ J. S. Bandtkie, *Historia drukarni w Królestwie Polskim i Wielkim Xięstwie Litewskim jako i krajach zagranicznych, w których polskie dzieła wychodziły*, T. I, Kraków 1826, s. 442.

² T. Wierzbowski, *Bibliographia Polonica XV ac XVI ss.*, vol. III, Varsoviae 1894, poz. 2141.

³ K. Estreicher, *Bibliografia Polska*, T. XVIII, Kraków 1901, s. 640.

⁴ K. Piekarski, *Katalog Biblioteki Kórnickiej*, T. I. *Polonica XVI wieku*, Kraków 1929, poz. 633.

Ostatecznie więc oba egzemplarze *Historii*, opisane osobno w katalogach Biblioteki Kórnickiej PAN i Biblioteki Jagiellońskiej⁵, z powołaniem się na bibliografie Wierzbowskiego i Estreichera, a także zarejestrowane w Katalogu Centralnym poloników XVI w. Biblioteki Narodowej funkcjonowały jako należące do jednego wydania: Kraków, Hieronim Wietor, 1530. 8°.

Ostatnio jednak, z okazji prowadzonych w Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej prac nad zeszytami wydawnictwa *Polonia Typographica saeculi sedecimi*, poświęconymi oficynie Hieronima Wietora w Krakowie, doszło do porównania obu egzemplarzy *Historii* i okazało się, że są one całkowicie odmienne, a zatem stanowią dwa różne wydania⁶. Wprawdzie karty tytułowe zostały w obu egzemplarzach skomponowane niemal identycznie z użyciem tego samego pisma frakturowego (większego) oraz drzeworytu i niewiele tylko różnią się dzieleniem wierszy, ale do składu tekstów użyto zupełnie różnych pism.

W kompletnym egzemplarzu Biblioteki Jagiellońskiej, a więc w edycji z 1530 r. zastosowano szwabachę 20 ww. = 89 mm, w egzemplarzu kórnickim pismo frakturowe (mniejsze). Pismo to (podobnie jak fraktura większa) zostało wprowadzone przez Wietora najpóźniej w roku 1521, głównie dla druku pozycji w języku polskim. W trakcie użytkowania doznało ono kilku mutacji, polegających na odlewie kolejnych garniturów pisma na różnej wysokości słupka. Zbadał owe mutacje i chronologizował ich występowanie K. Piekarski⁷.

Mutacja fraktury mniejszej o wymiarach 20 ww. = 88-89 mm., którą złożono tekst *Historii* w egzemplarzu Biblioteki Kórnickiej, występowała według Piekarskiego w drukach Wietora w okresie ok. 1535-1541. Dalsze szczegółowe badania tej mutacji wykazały, że weszła ona do użycia w latach 1531-1532, na co wskazują druki *Obyczaj mówienia żołtarza Panny Marii* z 1531 r. oraz *Psalterz albo kościelne śpiewanie króla Dawida* z 1532 r.⁸

Tak więc edycja *Historii* z kórnickiego egzemplarza dałaby się z grubsza osadzić w okresie 1532-1541. Wszelako elementem pozwalającym na bliższe, jakkolwiek dalekie jeszcze od precyzji datowanie „kórnickiej edycji” okazał się drzeworyt na karcie tytułowej *Historii*. Drzeworyt ten przedstawiający pół postaci męskiej, osadzonej w kielichu kwietnym, J. S. Bandtkie określił jako podobiznę św. Józefa, a

---

⁵ *Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Jagiellońskiej*, T. I. A-Ł Pod red. M. Malickiego i E. Zwinogrodzkiej, oprac. M. Gohuszka, M. Malicki, W. Ptak-Korbel, Z. Wawrzkiwicz, E. Zwinogrodzka, Kraków 1992, poz. 1105.

⁶ Pragnę najserdeczniej podziękować za koleżeńską pomoc przy opracowywaniu niniejszego przyczynku p. mgr Bożenie Sajnie z Zakładu Starych Druków Biblioteki Narodowej, p. dr Wandzie Karkucińskiej z Oddziału Starych Druków Biblioteki Kórnickiej PAN oraz p. dr Marianowi Malickiemu z Oddziału Starych Druków Biblioteki Jagiellońskiej.

⁷ K. Piekarski, *Fragmenty czterech nieznanych wydań „Marcholta”*, „Pamiętnik Literacki”, R. XXXII: 1935, z. 3-4, s. 492.

⁸ K. Estreicher, *Bibliografia Polska*, T. XV, Kraków 1897, s. 66.

więc bohatera książeczki, natomiast dr Anna Lewicka-Kamińska nazwała go Pitagorasem⁹.

Kolejne reprodukcje drzeworytu ukazują stopniowe zużywanie się klocka. Można wyróżnić cztery fazy jego zużycia. W wydaniu *Historii* z 1530 r. drzeworyt występuje w fazie pierwszej, bez większych uszkodzeń. Stan ten utrzymuje się również w druku Despauteriusa, *De accentibus* z 1532 roku¹⁰.

Fazę drugą drzeworytu w postaci bardzo wyraźnego spękania lewej strony górnej ramki, możemy zaobserwować w arcyrzadkim druku: Pseudo – Cato, *Disticha moralia. Cathonowe wiersze obyczajne* z 1535 roku, zachowanego szczęśliwie w unikatowym egzemplarzu Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali¹¹.

Faza trzecia wykazuje, dalsze uszkodzenia drzeworytu, spękanie górnej ramki oraz części lewej bocznej i występuje właśnie w egzemplarzu kórnickim *Historii*.

W fazie czwartej drzeworytu, obok wspomnianych wyżej uszkodzeń, doszła jeszcze luka z prawej strony dolnej ramki. Ten stan znajdujemy w druku *Polskie książeczki wielmi potrzebne ku uczeniu się polskiego*, który A. Lewicka- Kamińska wydatowała na rok 1539 identyfikując fragmenty druku z kartą tytułową i z kolofonem jako należące do jednego wydania¹².

Ostatecznie więc kórnickie wydanie *Historii o św. Józefie Patriarsze Starego Zakonu* możemy ze względu na fazę trzecią drzeworytu wydatować w przedziale czasowym między rokiem 1535 (faza II), a 1539 (faza IV).

Być może uda się jeszcze w przyszłych badaniach nad książką polską XVI wieku natrafić na nieznane nam dziś wskazówki czy nowe znaleziska i zacieśnić datację ujawnionego szczęśliwie wydania *Historii*. Na razie jednak fatum, jakie pozbawiło egzemplarz kórnicki tej części druku, w której mógł znajdować się kolofon z danymi wydawniczymi, podobnie jak w edycji z 1530 roku – każe nam poprzestać na przedstawionych ustaleniach i nie tracić nadziei.

---

⁹ A. Lewicka-Kamińska, *Pod jakim tytułem ukazał się „Wokabularz” Wietora?*, „Przegląd Biblioteczny”, R. XXIX: 1961, z. 2, s. 160.

¹⁰ K. Piekarski, *Katalog Biblioteki Kórnickiej...*, poz. 358.

¹¹ J. Trypućko, *Polonica vetara Upsaliensia. Catalogue des imprimés polonais ou concernant la Pologne des XVIe, XVIIe, XVIIIe et XVIIIe siècle: les conservés à la Bibliothèque de l'Université Royale d'Upsale*, Uppsala 1958, poz. 396.

¹² A. Lewicka-Kamińska, op. cit., s. 161 oraz też: „*Nauka cudna*”. *Nieznane wydanie z r. 1544*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”, R. XXII, z.1/2, s. 29-30.